

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83395,Rudzki-Maurycy-Pius-Tomasz.html>
2022-10-06, 12:20

Rudzki Maurycy Pius Tomasz

RUDZKI Maurycy Pius Tomasz (28 XII 1862, Uhryńkowice k. Czortkowa, Podole – 20 VII 1916, Kraków), geolog, geofizyk, astronom. Syn Piusa i Teofili Anny z domu Brunickiej, ziemian.

Do szkół uczęszczał w Tarnopolu i Warszawie. Maturę uzyskał w rosyjskim gimnazjum w Kamieńcu Podolskim w 1882, po czym wstąpił na Uniw. Lwowski, gdzie w 1882–83 studiował geografię pod kierunkiem A. Rehmana. Od 1884 w uniwersytecie w Wiedniu studiował geologię (E. Suess i M. Neumayr) oraz matematykę i fizykę (głównie u J. Stefana).

Doktorat z filozofii uzyskał tam w 1886 na podstawie rozprawy o geologii Podola. Już wtedy interesował się głównie fizyką Ziemi. Po studiach przez pewien czas mieszkał na Wołyniu. Utrzymywał wówczas bliskie kontakty ze środowiskiem naukowym w Warszawie, gdzie od 1888 we „Wszechświecie” zamieszczał wyniki swych ówczesnych badań (fizyka wody, gęstość Ziemi). Z powodu braku możliwości pracy w wyuczonym zawodzie w Warszawie, udał się do Odessy, uzyskując w tamtejszym uniwersytecie w 1890 magisterium. Na uczelni tej pracował do 1895 jako docent prywatny geografii (i geofizyki), zajmując się głównie problematyką pobraża Morza Czarnego i Krymu (m.in. wycieczka badawcza na Krym w 1894). Uzyskane wyniki ogłaszał w prasie rosyjskiej i niemieckiej. Część z nich dotyczyła genezy limanów pobraża czarnomorskiego oraz rzek Azji Środkowej. Były to na tyle znaczące studia, że zaproponowano R. Katedrę Geofizyki i Meteorologii (później z Obserwatorium Astronomicznym) UJ w Krakowie, którą kierował od 1896 do końca życia. Stworzył tam ważny ośrodek badawczy. Uczniami R. w tym czasie byli m.in. Leonard Janczewski i Romuald Rostkoński. W 1886–95 R. praktycznie nie dysponował instrumentarium do badań geofizycznych. Dysponował nim dopiero w Krakowie. Z tego względu wcześniej zajmował się głównie zagadnieniami

teoretycznymi. Mimo to w Odessie prowadził badania terenowe, dokumentując je m.in. artykułami *Zamietka po powodu woprosa o drewnich rusłach Amu-Darii* (1894), *O proizchodztwie limanów Chersonskoj guberni* (1895) i in. Opracowania te dotyczyły głównie przyczyn zmiany linii brzegowych oraz uwarunkowań wpływających na zmianę koryt rzecznych z uwzględnieniem procesów obejmujących zagadnienia obrotu Ziemi.

W latach pobytu w Odessie ogłaszał także prace dotyczące fizyki skorupy ziemskiej oraz całego globu. Były to m.in.: *Nieskolko zamieczanij po woprsu teorii obrazowanija gor* (1890), *K teorii wiekowogo ochłodzdenija ziemi* (1891), *Über die Bewegung der Kontinente. Eine Berchtigung* (1891), *Über eine Methode die Dauer der geologischen Zeit zu schätzen* (1895) i in.

Za swym nauczycielem Suessem zajmował się fizyką Ziemi w duchu teorii kurczenia się globu wskutek jego stygnięcia (teoria kontrakcji). Nie włączył się w nurt dyskusji o teorii przesunięć fragmentów skorupy ziemskiej (teoria płaszczowinowa). Pracując w Krakowie, zajął się zagadnieniami bardziej szczegółowymi: ruchami pionowymi skorupy ziemskiej pod wpływem ciężaru lądolodów, trzęsieniami ziemi oraz wiekiem planety. Do tego doszły zagadnienia fizyki atmosfery oraz astronomii. Ustalenia swe zawarł w pracy: *Deformationen der Erde unter der Last des Inlandeises* (1899), ujmując problem zlodowaceń na dwóch półkulach i związane z tym zmiany zasięgu brzegów mórz. Szerzej ujął te zagadnienia w pracy *Odkształcenie się Ziemi pod ciężarem wielkich lodowców* (1900), a pośrednio w studiach innych: *Teoria fizycznego stanu kuli ziemskiej* (1900), *O wieku Ziemi* (1901) oraz opracowaniach bardziej szczegółowych: *Dalsze badania nad odkształceniem Ziemi pod ciężarem wielkich lodowców* (1902) *Deformationen der Erde während der Eiszeit* (1906).

Wiele uwagi poświęcał R. trzęsieniom ziemi i studia nad nimi prowadził także we Włoszech. Ogłosił m.in.: *Sur la déformation de la figure de la Terre d'après les mesures de la gravité* (1905), *La gravité à Cracovie, San Francisco et a Dehra-rédu a l'aide d'une nouvelle méthode* (1907), *Sur*

profonde du foyer du tremblement de la Calabre du 8 Sept, 1905 (1907). Wyliczył, że są to trzęsienia płytke (7 km w Kalabrii i 32 km w San Francisco). Opowiadał się za istnieniem sejsmicznych fal poprzeczno-podłużnych.

R. zajmował się wiekiem Ziemi na podstawie czasu stygnięcia globu oraz procesów sedymentacji. Opowiadał się za wiekiem globu rzędu 400 mln lat. Z zakresu astronomii ogłosił m.in. *O prawie rozkładu temperatury wewnątrz gazowego ciała niebieskiego* (1902), *Gwiazdy i budowa wszechświata* (1912), *Astronomia teoretyczna* (1914). Pośmiertnie wydano jego *Zasady meteorologii* (1917). Duże znaczenie poznawcze miała monografia *Fizyka Ziemi* (1909), także we wzbogaconej wersji lipskiej *Physik der Erde* (1911).

Członek AU w Krakowie (1897) oraz Włoskiego Tow. Sejsmicznego. Wydział VII PAN ustanowił nagrodę im. R. za prace z zakresu geofizyki, oceanologii i meteorologii.

PSB (S.M. Brzozowski); SPPT (Z.J. Wójcik); SBTP (Z.J. Wójcik); Fleszarowa; Śródka.

E. Rybka: *Maurycy Pius Rudzki. Życie i działalność*, Warszawa 1974; „Przegląd Geofizyczny” 1988 (zespół opracowań).

Zbigniew Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)